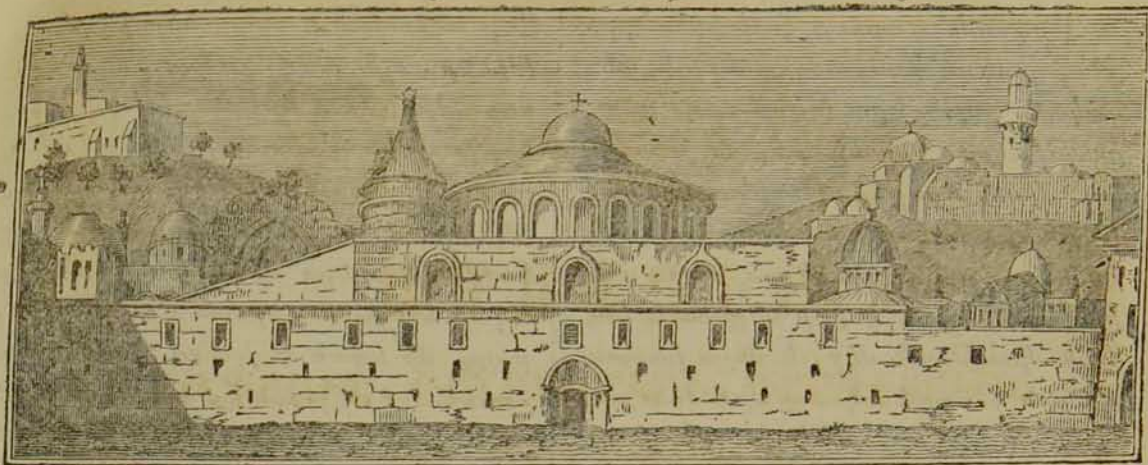

ՎԵՏՆԵՐՈՐԴ՝ ՏԱՐԻ
ԹԻ 12.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԴԵՎՏԵՄԲԵՐ 31.
1871.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Սոց և ԱԹԱՄԱՐԱՅ կաթողիկոսական խնդիրները, քանի մի տարի էն ՚ի վեր, գրաւած էին Ազգային Վարչութեան և համօրէն Ազգի ուշադրութիւնը: Ատենական արձանագրութիւնք, պարբերական հրատարակութիւնք, մասնաւոր տեղեկագիրք և յայտարարութիւնք, աւելի կամ նուազ սոյն խնդրոց նշմարանքները կը կրեն: Արդարեւ՝ խնդրոց լուծումն առաւել քան զչափն յետաձգեցաւ, բայց բաւականին բանաւոր և գրաւոր կարծիքներ եւս յերեւան ելան, յուզեցան և պարզեցան: Սոյն խնդրոց առաջինն, այսինքն

Սոյ կաթողիկոսականն, իւր լուծումն ստացաւ ընտրութեամբ և վաւերացմամբ նորրմտիւր և երանաշնորհ կաթողիկոսի Տանն Արիւկիոյ Տ. Տ. Սիրոյի Սարաջցոյ: Անդորրացաւ Ղիլիզնէի կարծեցեալ կուսակցութեան յուզումն, ստուերացաւ Արապիկեան կամ Յիւլիպիկեան կաթողիկոսութեան բռնազրօսիկ գրութիւնն, փարատեցաւ թեմական խտրութեան նորերեւոյթ մռայլն, և ապահովեցաւ Ալեքսանդրոյ միութիւնը, որ ազգային միութեան գրաւականն է ՚ի սկզբանէ անտի բրիտանական լուսաւորութեան Ազգի Հայոց:

Արդարեւ՝ դարուց փափոխմունքը, քաղաքական հանգամանքները և տեղական յարաբերութեանց դժուարութիւնքը յառաջ բերած են երկու կամ երեք կաթողիկոսական աթոռներ, երկու կամ երեք Կաթողիկոսներ, բայց Լիկեղեցին միշտ անխախտ մնացած է իւր ներքին և էական միութեան մէջ, և միշտ խոստովանած է արդեամբ, որ մի է իւր քահանայութիւնը, մի է իւր եպիսկոպոսութիւնը, մի է իւր կաթողիկոսութիւնը, մի է իւր միւռնոն, մի է իւր ձեռնադրութիւնն, մի է իւր օծումն, մի է իւր ծիսարանն, մի է իւր դաւանութիւնն, մի է և իւր վարդապետութիւնն :

Ինչպէս քահանայից և եպիսկոպոսաց բաղմութեամբ ենթադրուած չէ երբէք տարբեր քահանայութիւն և եպիսկոպոսութիւն, նոյնպէս և ոչ կաթողիկոսաց երկուութեամբ կամ երեքնութեամբ տարբեր կաթողիկոսութիւն : Վասն զի Լիկեղեցւոյ միութեան խարխիւր ոչ թէ անձանց սակաւութեան կամ շատութեան, ոչ թէ աթոռոյ կամ աթոռներու, ոչ թէ աթոռակալի կամ աթոռակալներու, այլ իւր դաւանութեան, իւր վարդապետութեան, իւր ծիսից և արարողութեանց մէջ խոստովանուած է : Վասն զի տեղիք և անձինք ժամանակի և արտաքին պարագաներու ենթակայ են, կարեն փոփոխիլ, կարեն առժամանակ մի ընդհատիլ, կարեն առաւելուլ և նուազիլ, կարեն դժուարիլ և խաղաղիլ, (ինչպէս պատահած է երբեմն) : Իսկ սկզբունքի և դաւանութեան միութիւնն այնպէս չէ, նա հաւաքական միութեան խոստովանութիւնն է : Եւ շատ սրտեղութեամբ միօրինակ խորհուրդն և շատ ձայնեղութեամբ միօրինակ արտասանութիւնն է :

Ուր անխախտ է այս ներքին միութիւնը, այն տեղ չը կայ բնաւ երկուութիւն կամ երեքնութիւն : Տասներկու էին Վրիստոսի առաքեալները, բայց մի էր իրենց առաքելութիւնը, մի և իրենց կոչումն : Հայոց կաթողիկոսները՝ մի, երկու կամ երեք եղած են ըստ բերման ժամանակին, բայց մի եղած է իրենց կաթողիկոսութիւնը, Լճիկն կամ Լիկեղեցւոյն համար : Այսօր ևս մի է նոյն կաթողիկոսութիւնը, թէպէտ և կաթողիկոսները երկու կամ երեք : Չկայ, չէ եղած և կարող չէ լինիլ Հայաստանեայց Լիկեղեցւոյն մէջ երկու էապէս տարբեր կաթողիկոսութիւն, վասն զի մին իսկոյն կը մերժուի և կաթողիկոսութիւն չը համարուիր նոյն Լիկեղեցւոյն համար, ինչպէս է մեր Հռովմէադաւան ազգայնոց կաթողիկոսութիւնը, որ սկզբունքով, ընտրութեան և վստեղացման եղանակաւ և դաւանութեամբ տարբեր լինելով, կարող չէ երբէք Հայաստանեայց Լիկեղեցւոյ կաթողիկոսութիւն համարուիլ :

Հայաստանեայց Լիկեղեցւոյ խոստովանած կաթողիկոսութիւնը մի է, և փոյթ չէ, եթէ կը կրէ Լճիկաճնի Սոյ և Լճիթամարոյ անունն, վասն զի երբեմն եւս կրած է անունն Վնայ, անունն Դնայ, անունն Թաւ-Բլոյ և այլն : Այս անունները ինքնին կարող են միանալ, երբ արտաքին պարագաները նպաստեն, և երբ Լճիկ իրապէս համոզուի, որ տեղեաց միութեամբ՝ անլուանդ կարող է մնալ իւր կաթողիկոսական ներքին միութիւնը :

Ենք կարող ենք համարձակ աւսել, որ Լճիկային Վարչութիւնը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի ներկայ ընտրութեամբ և հաստատութեամբ, առաւել ապահովեց Հայաստանեայց Լի-

կեղեցւոյ կաթողիկոսական միութիւնն ու էութիւնը, և մաքրեց սրբեց քանի մի սեւաթոյր բիծերէ, ինչպէս էին Արապահեան ցեղապետութիւնը և թեմական խորութիւնը, որ յետին ժամանակաց և յետսամիտ մտաց արտադրութիւնք էին և ոչ թէ Արեւելոյ առաքելական Տեսութեան ըսկզբունք, որ ի սկզբանէ անտի բնութեան վրայ հիմնուած է և ոչ ցեղապետութեան, արժանաւորութեան՝ և ոչ թեմականութեան, Սենք այնպէս կ'ընդունինք, որ եկեղեցականի ցեղը կամ տոհմը, թեմը կամ որբանը ժողովուրդն է և Արեւելոյն, որ զինքն ի պաշտօն կը կոչէ: Աորա պաշտօնի բուն վիճակը կամ սահմանը Աւետարանի վարդապետութեան սահմանն ու ցանկն է, զոր չէ կարող խրամատել՝ առանց իւր պաշտօնէն դադրելու: Աորա հաւատարմութեան ուխտը՝ Արեւելոյ աւանդապահութեան ուխտն է: Այս ուխտը, ուր որ կատարուի, թէ՛ յժմիածին և թէ՛ ի Սիս, պահանջողն է Արեւելոյն, վասն զի Այժմիածինն ու Սիսն եւս Արեւելոյն են: Արեւելոյն երկու տարբեր ուխտ կը պահանջէ, սաստիկ հաւատութեան մէջ կը գլորինք և Արեւելոյն Արեւելոյ դէմ՝ զինելով կը քայքայենք նորա նուիրական միութիւնը:

Սոյն միութեան ճշմարտութիւնը աւելի կը պարզուի, երբ եկեղեցական հովուաց և կաթողիկոսաց յարաբերութեան էական պայմանները նը կատարութեան առնունք:

Ի՞նչ է եկեղեցական պաշտօնէութիւնն, եթէ ոչ սարսաւորութիւն աստուածային Բանի, ծառայութիւն ընդհանուրին ի սէր Աստուծոյ և ի շինութիւն համօրէն Արեւելոյն:

Ի՞նչ յարաբերութիւն կարէ լինիլ սոյնօրինակ նուիրական պաշտօնի պաշտօնակալաց մէջ, եթէ ոչ բարոյական քաջաբերութիւն, օժանդակութիւն, միաբան գործակցութիւն ի կատարումն միակ նպատակի, և փոխադարձ սէր և վշտակցութիւն:

Արդ՝ եկեղեցական պաշտօնէութիւնն, եթէ իւր առաքելականութեան և պարզութեան մէջ նկատենք, կը տեսնենք ակներեւ, որ Արեւելոյն որոշած է ամեն պայման, ամեն յարաբերութիւն և ամեն սահման: Ո՞վ է Սոյնը կամ ո՞վ է Ապոլոնի, եթէ ոչ ծառայք հաւատացեցող վասն Քրիստոսի: Ո՞վ է Այժմիածին եպիսկոպոսն և ո՞վ է Սոյն եպիսկոպոսն, եթէ ոչ սպասաւորք Հայ Ժողովուրդէան ի սէր Աստուծոյ: Ո՞վ է Այժմիածին կաթողիկոսն և ո՞վ է Սոյն կաթողիկոսն, եթէ ոչ պաշտօնէաց և աւանդապահք Հայաստանեայց Արեւելոյն, եթէ ոչ տեսուչք և գիտապետք եկեղեցական կարգաց և կանոնաց, եթէ ոչ ընտրեալ մշակք և առաջնորդք աւագային բարոյական և մտաւոր լուսաւորութեան: Այնչափ փառաւոր կարող է լինիլ իրենց պաշտօնը, որչափ մեծ է իրենց ծառայութիւնը, անթերի իրենց արթնութիւնը, աննկուն իրենց արիւթթիւնը և կատարեալ իրենց անձնուիրութիւնը: Վասն զի, բարոյական պաշտօնի մեծութիւնն ու փառքը այս պայմաններով միայն կը չափուին և ոչ թէ արտաքին երեւոյթներով, վիճակաց բաղմամբարդութեամբ, նիւթական ճոխութեամբ և աշխարհային շքեղութեամբ:

Սենք միայն կը լսենք, և տակաւին չը գիտենք՝ թէ Ազգային Արեւելոյն փոխանութիւնն ի՞նչ պայմաններ կամ կանոններ որոշած է կամ պիտի որոշէ Վաթիկանաց և Ազգային Վարչու-

Թեան յարաբերութեանց նկատմամբ : Բայց մեր կողմէն այդպիսի միայն կա-
սենք, որ եկեղեցական տեսչութեան
մէջ, յարաբերութեանց պայմաններն
միայն բարոյական կարող են լինիլ,
ինչպէս որ եղած են ՚ի սկզբանէ, և
ոչ տարօրինակ : Աշխարհային փառա-
ւորութեան, աստիճանի բարձրու-
թեան կամ ստորնութեան գիտում-
ներ բնաւ երբէք կարող չեն տեղի
ունենալ բարոյական իշխանութեան
մէջ : Եւ այս եւս կը յաւերժնք, որ
կաթողիկոսութեան միութեան սկզբ-
բունքը անարատ և անսասան պահ-
պանելու համար, ամեն պայման մի
միայն իրաւանց և պարտուց, համա-
րառութեան և համարստութեան
մէջ եղերելու է, և ոչ այլուր : Բա-
րոյական յարաբերութեան առաջին
և միակ պայմանն այս է, որ Եկեղե-
ցին կամ Ազգը ճանաչէ որ ինքն
համարառու է, իսկ բնաբեալ պաշ-
տօնեայն ճանաչէ, որ ինքն պատաս-
խանատու է Աստուծոյ, համարա-
տու է ժողովրդին : Եկեղեցական
պաշտօնէութիւնն, եթէ իրաւունք,
իշխանութիւն և ազատութիւն մի
ունի, այն եւս իւր պարտուց կա-
տարման ազատութիւնն է, այսինքն
ազատ է որչափ կամի հոգեւոր բա-
րէք մոտոսկրաբեր իրեն յանձնուած
հօտին : Իսկ Եկեղեցւոյ վարդապե-
տութենէն, դաւանութենէն և դա-
րերով սրբադարձուած ծէսերէն և ա-
րարողութիւններէն, նշանախեց մի փո-
փոխելու անգամ իրաւունք և ազա-
տութիւն չունի, վասն զի սոյն իրա-
ւունքը՝ միմիայն Եկեղեցւոյ անկա-
ւորատ սեպհականութիւնն է և ոչ
որ և իցէ անհատի, կամ եկեղեցա-
կան պաշտօնէի : Այս հիմնական պայ-
մանները հանդիսապէս խոստովանե-
լէն զինի, ինչ յարաբերութիւն կը մը-

նայ ուրեմն Ամիսածնի, Սոյ և Աղթա-
մարայ կաթողիկոսաց և Աղբալին Վարչ-
ութեան մէջ, և կամ Ամիսածնի,
Սոյ և Աղթամարայ կաթողիկոսաց մէջ,
եթէ ոչ ՀԱՄԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆ ՚ի բարո-
յական շինութիւն ընդհանուրին,
եթէ ոչ ՄԻՏՈՒՄՆ սիրոյ և դարձունե-
ութեան, եթէ ոչ ԱԶԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՚ի
միակ և ՚ի վսեմ պաշտաման կաթողի-
կոսութեան :

Ամիսիներ մեր խօսքը :

Հայաստանեայ Եկեղեցին շատ քա-
հանայք, շատ վարդապետք և եպիս-
կոպոսունք ունի, բայց մի քահանա-
յութիւն, մի վարդապետութիւն և
մի եպիսկոպոսութիւն : Երկու կամ
երեք կաթողիկոսներ ունի, բայց մի
կաթողիկոսութիւն, մի հայրապետու-
թիւն և մի քրիստոնէական կոչումն
Արեւելքի մէջ : Ով որ այսպէս չըմ-
բռներ կաթողիկոսութիւնը, նա կը
հակառակի Եկեղեցւոյ ոգւոյն և կը
մեղանչէ ժողովրդի բարեպաշտական
ամբիժ համոզման դէմ, որ Եկեղեց-
ւոյ պաշտօնէից սակաւութեան կամ
շատութեան մէջ բնաւ երբէք երա-
զած չէ սկզբունքի և դաւանութեան
տարբերութիւն :

Ուրեմն գոհութեամբ սրտի գովե-
լով Երկիրոյ ժողովրդեան և Աղբալին
Վարչութե համակամ քուէարկութիւն
ու վաւերացումն, շնորհաւորելով աբ-
ժանընախ Ը. Տ. Սիրտի կաթողիկոսի
մեծ և նուիրական պաշտօնն, հայցեմք
Աստուծոյ, որ դորայնէ թէ՛ զինքն և
թէ՛ զերանաշնորհ կաթողիկոսն Ս. Ալ-
միսածնի, աստուածահաճոյ խորհրդով
հանրաշահ իմաստութեամբ և քա-
ջարթուն արիւթեամբ՝ գործել ՚ի
շինութիւն և ՚ի միութիւն Աղբին,
՚ի պայծառութիւն Եկեղեցւոյ և ՚ի
փառս միոյն Աստուծոյ :